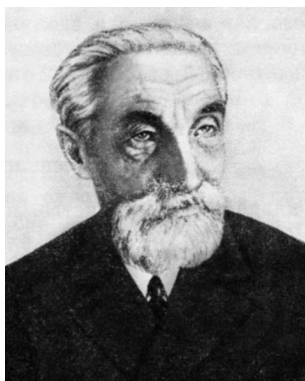

О. М. Боголюбов

Котельников Александр Петрович

КОТЕЛЬНИКОВ Александр Петрович (08(20). 10. 1865, м. Казань, нині Татарстан, РФ – 06. 03. 1944, Москва) – фахівець у галузі теоретичної механіки та гвинтового і векторного числення. Батько [В. Котельникова](#). Доктор приклад. і чистої математики (1899), професор (1899), д-р тех. н. (1934, без захисту дис.). Заслужений діяч науки і техніки СРСР (1934). Сталін. премія (1943). Закін. Казан. університет (1888), де залиш. для підготовки до професор. звання. 1896 захистив магістер. дис. «Винтовое счисление и некоторые его приложения к геометрии и механике» (опубл. 1895), у 1899 – доктор. дис. «Проективная теория векторов» (опубл. 1899; обидві – Казань). 1899–1903, 1920–24 – завідувач кафедри теор. механіки Київ. політех. інституту, де на 3-х ф-тах читав курси теор. і аналіт. механіки, створив кабінет теор. механіки з усім необхідним для навч. і дослід. роботи обладнанням. 1904–14 – завідувач кафедри чистої математики Казан. університету, при якій створив геом. кабінет; читав курси аналіт., проєктив. і нарис. геометрії, вищої алгебри, матем. аналізу, варіацій. числення і диференціал. рівнянь; водночас 1906–07 – секр., 1910–14 – декан фіз.-мат. факультету Університету, 1911–14 викладав окремі розділи вищої математики на Казан. вищих пед. курсах. 1914–24 працював на каф. математики Київ. університету, де читав лекції з вищої математики та спецкурси з нарис. диференціал. і неевклідової геометрії; водночас викладав математику на Київ. вищих жін. курсах, Вищих пед. курсах. Голова Київ. фіз.-мат. товариства (1920–22). 1924–44 – завідувач кафедри математики та каф. теор. механіки Моск. вищого тех. училища. Крім того, викладав (до 1940) теор. механіку у Моск. інституті інж. транспорту, хім.-технол., лісотех. та енергет. інститутах; водночас 1930–32 – один з організаторів та викл. Вищих інж.-пед. курсів, 1930–44 – наук. кер. групи аспірантів Центр. аерогідродинам. інституту та гол. ред. (1930–39) «Полного собрания сочинений Н. Е.

Жуковского» (т. 1–9, Москва; Ленинград, 1935–37). К. – один із засн. гвинт. числення; увів поняття «силовий гвинт», «гвинт швидкості» («кінемат. гвинт») та «гвинт кількості рухів в евклідовому просторі», встановивши, що осн. положення теорії гвинтів евклідового простору можливо розповсюджувати на неевклідові простори. Довів теорему про гвинт кількості рухів мех. системи – аналог відповід. класич. теореми. Встановив зв'язок між ідеями М. Лобачевського в неевклідовій геометрії і принципами спец. теорії відносності з позицій проєктив. геометрії. Серед учнів – [Б. Делоне](#), А. Наумов, Т. Путята, Ю. Соколов.

Основні праці

О давлении жидкой струи на клин // Собр. протоколов заседаний Секции физ.-мат. наук Об-ва естествоиспытателей при Казан. університете. 1890. № 8; О винтовых системах материальных точек // Изв. Киев. физ.-мат. об-ва. 1894. Т. 4; Винты и комплексные числа // Изв. Физ.-мат. об-ва при Казан. університете. Сер. 2. 1896. № 6; Механика: Учеб. К., 1901; 1902; Аналитическая механика: Учеб. К., 1903; Кабінет теоретичної механіки // Київ. політех. інститут – XXV років (1898–1923): Ювіл. зб. К., 1924; Введение в теоретическую механику: Учеб. Москва; Ленинград, 1925; Теория гироскопов: Учеб. пособ. Москва; Ленинград, 1939; Теория векторов и комплексные числа (Начала механики в неевклидовом пространстве) // Некоторые применения идей Лобачевского в механике и физике. Москва; Ленинград, 1950 (співавтор).

Рекомендована література

1. Путята Т. В., Лаптев Б. Л. и др. Александр Петрович Котельников (1865–1944). Москва, 1968;
2. Макеев Н. Н. Александр Петрович Котельников (к 145-летию со дня рожд.) // Вест. Перм. університета. 2010. Вып. 3(3); Математики. Механики.

Покликання на статтю:

Котельников Александр Петрович / О. М. Боголюбов // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-49>. – Останнє поновлення : 1 січ. 2023.

2001-2023 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).